

Volume II (2016)

Pausanias, Hellas'in Tasviri I. 4.

Παυσανίας, Ελλάδος Περιήγησις I. 4.

Çeviren: Necmettin ERAYDIN

Libri: Kitap Tanıtımı, Eleştiri ve Çeviri Dergisi'nde bulunan içeriklerin tümü kullanıcılara açık, serbestçe/ücretsiz "açık erişimli" bir dergidir. Kullanıcılar, yayıncıdan ve yazar(lar)dan izin almaksızın, dergideki kitap tanıtımlarını, eleştirileri ve çevirileri tam metin olarak okuyabilir, indirebilir, dağıtabilir, çıktısını alabilir ve kaynak gösterecek bağlantı verebilir.

Libri, uluslararası hakemli elektronik (online) bir dergi olup değerlendirme süreci biten kitap tanıtımları, eleştiriler ve çeviriler derginin web sitesinde (libridergi.org) yıl boyunca ilgili sayının içinde (Volume II: Ocak-Aralık 2016) yayımlanır. Aralık ayı sonunda ilgili yıla ait sayı tamamlanır.

Dergide yayımlanan eserlerin sorumluluğu yazarlarına aittir.

Atıf Düzeni: Pausanias, *Hellas'in Tasviri I. 4.* Çev. N. Eraydın. *Libri* II (2016) 563-579.
DOI: 10.20480/lbr.2016057

Geliş Tarihi: 08.11.2016 | Kabul Tarihi: 25.11.2016
Elektronik Yayın Tarihi: 31.12.2016

Editörya: Phaselis Research Project
www.libridergi.org

Pausanias'ın *Hellas'ın Tasviri* Adlı Eserinin I. Kitabının 4. Bölümü

Pausanias'ın tarihleme ve kronolojiye uyması konusunda eserinde verdiği bilgiler tam bir uygunluk sergilemektedir. Pausanias, "Keltlerin (Galatlar) Hellas'a yaptıkları büyük istila hareketini, Anaksirates'in Atina'da *arkhon* olduğu ve Aigoslu Ladas'ın kazandığı 125. olimpiyatın ikinci yılına tarihler; aynı şekilde, Keltlerin Anadolu'ya geçtikleri zamanı da, Demokles'in Atina'da *arkhon* olduğu devre koyar (X. 23. 14)¹.

Pausanias, Hellas ve Hellenlerin bağımsızlığına tehdit olarak gördüğü Persleri (Pers Savaşları, MÖ 490-479), Makedonları (Philippos ve Makedonlulara karşı Khaironeia Savaşı (MÖ 338); Büyük İskender'in ölümü sonrası Antipatros'a karşı yapılan Lamia Savaşı'nı (MÖ 323) ve Keltlerin (Galatların) Hellas'ı istila hareketlerini (MÖ 279) detaylı bir şekilde ele alıp devamında Romalıların MÖ 146 yılında *consul* Lucius Mummius'un Korinthos'u yağmaladığı² ve tarihçi Polybios'un³ da "Tarihler" (Ἱστορίαι/Historiai) isimli kitabını bu tarihle sınırladığı yıldan sonraki tarihsel olayları görmezden gelip eserinde hemen hemen hiç yer vermemesi; kronolojiyi gözetmekle birlikte tarihsel bir bütünlük sağlamaya çalıştığı eserinde Hellen kimliğini ve Hellas'ın özgürlüğü düşüncesini ön plana almak istemesiyle açıklanabilir. Bu anlamda Hellas'ın bağımsızlığına doğrudan katkı sunmak isteyen Pergamon Krallığı, hem Atina'nın yanında yer alarak ülkeyi işgal etmek niyetindeki Makedonia kralı V. Philippos'a karşı yardımda bulunmalarından ve hem de MÖ 278 yılında Atina'ya kadar inerek *akropolis*i yakıp yıkan ve Delphoi gibi kutsal mekânlarını talan eden ve Anadolu'ya geçtikten sonra da yağma faaliyetlerini sürdüren Keltlere karşı Anadolu'daki Hellen yurttaşlarının yurtlarının savunulmasında kendilerine desteklerinden ötürü övülmeyi hak etmektedir⁴.

¹ Pausanias ve eseri üzerine antik kaynak ve modern literatürün durumu hakkında detaylı inceleme için bk. Erten 1999, 5-7; Galatlar (veya genel adlarıyla Keltler) Hellas'a MÖ 280/279 yıllarında büyük bir istila hareketinde bulunmuşlar, ardından da MÖ 278/277 yıllarında Anadolu'ya geçerek Hellenistik Dönem boyunca bölgenin Eskiçağ tarihinde önemli bir yere sahip olmuşlardır. Konuya ilişkin daha geniş bilgi için bk. Aslan 2000, 79 vd).

² Yarrow 2006, 57-70.

³ Polyb. 445 .

⁴ Paus. I. 4. 5-6, 8. 2, 25. 2; X. 15. 2.

Pausanias'tan geriye on kitap kalmıştır. I. Kitap: Atina, Attika, Megara; II. Kitap: Korinthos, Argolis, Aigina Adası; III. Kitap: Peloponnesos; IV. Kitap: Messenia; V-VI. Kitap: Elis; VII. Kitap: Akhaia; VIII. Kitap: Arkadia; IX. Kitap: Orta Hellas, Boiotia; X. Kitap: Phokis, Delphoi⁵.

Yazar eserini kaleme alırken her şeyi konu olarak benimsemediğini, biraz seçmeci davranarak ve bunun da kendisinin bilinçli bir tercihi olduğunu vurgulamak suretiyle kaleme aldığını itiraf etmektedir (II. 34. 11). Attika'nın betimini yaptığı bölümde şunları söyler: “ ... *Bunlar, bence Atina'ya ait en ünlü anlatımlar (logoi) ve görülmeye değer şeylerdir (theoremata). Yazılacak o kadar çok şey arasından gerçekten anılmaya değer olanları seçmeye gayret ettim...*”⁶. Yazar *logoi* (λόγοι) sözcüğüyle hem anlatılanları hem de yazılmış olanları; *theoremata* (Θεωρήματα) sözcüğüyle ise görülebilen şeyleri kastetmiştir. Zaman zaman eserinin ilgili bölümlerinde *τὰ ἀξιολογώτατα* veya *τὰ μάλιστα λόγου ἄξια* (anlatıma en değer şeyler veya özellikle anlatıma değer şeyler)⁷ yahut anımsanmaya özellikle değer olanları (*τὰ μάλιστα ἄξια μνήμης*)⁸ ya da görülmeye özellikle değer olanları (*τὰ μάλιστα θεᾶς ἄξια*)⁹ şeklindeki ifade tekrarlarıyla amacını ortaya koymaktadır. Eserini yazarken izleyeceği yöntem konusunda en açık ifadesi şöyledir: “... *Açıkçası, ben her şeyi yazmadım; tersine dikkate değer olanlardan bir seçim yaptım... Pek önemli olmayan tarihsel olaylar yığınınından en önemlilerini ayıklamaya giriştim. Benim planım iyice düşünüp taşındıktan sonra bir karara varmaktı; bu plandan da vazgeçmeyeceğim...*”¹⁰.

Yazar eserine konu edindiği olayları – olguları verirken belirli bir kronolojiyi takip etmiş bunun için de ilk olimpiyat oyunlarını (MÖ 776) başlangıç tarihi olarak almıştır. Benzer şekilde Atina'da yıllık görev üstleniminde bulunan ve yıla adını veren üst düzey *magistratuslar* (οἱ ἄρχοντες ἐπώνυμοι - arkhontes eponymoi) Pausanias için tarihleme konusunda bir kriter oluşturmuştur¹¹.

Pausanias eserini yazarken antik kaynaklardan yararlanırken de eklektik bir anlayışla hareket ederek önemli gördüklerinden sıkça söz etmektedir. Örneğin;

⁵ Erten 1999, 30.

⁶ Paus. I. 39. 3

⁷ Paus. II. 13. 3, 14. 4, 29. 1; III. 11. 1; V. 21. 1; VI. 27. 1; X. 9. 1.

⁸ Paus. II. 34.11; III. 11. 1; VI. 17. 1, 23. 1; VIII. 54. 7.

⁹ Paus. VIII. 10. 1.

¹⁰ Paus. III. 11. 1.

¹¹ Paus. IV. 4. 1, IV. 5. 9, IV. 13. 7, IV. 15. 1, IV. 23. 4, IV. 23. 10, IV. 24. 5, IV. 27. 9; V. 8. 9, V. 9. 1, V. 21. 5, V. 21. 8; VI. 5. 3; VII. 16. 10, VII. 25. 4; VIII. 45. 4; IX. 1. 8; X. 2. 3, X. 5. 13, X. 7. 4, X. 23. 14. Eponymos arkhonlar hakkında detaylı bilgi için bk. *RE* 565-598.

ünlü tarih yazarı Herodotos¹², gerçek anlamda bilimsel tarihçiliğin kurucusu kabul edilen ve *Atinalılarla Peloponnesosluların Savaşı* isimli kitabın yazarı Thukydides¹³, Hellenika isimli yapıtıyla Ksenophon¹⁴ ve *Historiai* isimli eserin sahibi Polybios¹⁵ Pausanis'in adını andığı antik yazarlardandır. Ancak filozoflar ya da tragedya yazarlarına geniş yer ayırmamış ve bazılarının sadece isimlerini vermekle yetinmiştir¹⁶. Pausanias gördüğü tarihi yapıların heykeltıraşları hakkında bilgi vermede oldukça cömert davranmış, Arkaik ve Klasik Dönem'in sanat eserleri, tarihi ve mitolojisini verirken eski olanı yeniye yeğlemekle öyle anlaşılıyor ki, geçmişle övünmek istemiştir¹⁷.

I. kitap ilgili bölümünde; Galatların Illyrialıları ve Makedonialıları boyunduruk altına alışları ve Thessalia'dan geçerek Hellas'a girişleri, daha önceden Philippos, Antipatros ve Kassandros tarafından zayıf düşürülmüş olan Hellenlerin, Kallippos'u barbarlara karşı komutan seçmeleri (MÖ 279); ancak Galatların Phokislileri yenmeleri ve Oita Dağı'nı aşmaları Atinalıların bu savaşta gösterdikleri cesaret ve savaşa dair ayrıntılar; Phokisliler ve Aitolialıların barbarlara karşı direnişleri, barbarların Delphoi'ye girişleri ve bu sırada gökyüzünde çakan şimşeklerden korkarak geri çekilmeleri; bir başka Galat kolunun Asia'ya geçişi (MÖ 278), Attalos ve Ptolemaios'a dair bilgiler yer almaktadır.

Eserinin büyük bir kısmı Hellas'ı kapsamasına rağmen Anadolu'ya dair gezip

¹² Paus. I.5. 1; 8. 5; II. 30. 4; III. 17. 7; X. 28. 6.

¹³ Paus. I. 23. 10; VI. 19. 5.

¹⁴ Paus. I. 3. 3.

¹⁵ Paus. VIII. 91-2, 30. 8, 37. 2, 44. 5, 48. 8.

¹⁶ Erten 1999, 47.

¹⁷ Paus. I. 3. 4, 14. 7, 24. 8, 28. 2, 33. 3, 33. 8; V. 10. 2. 10. 8, 11. 3, 11. 6, 14. 5, 15. 1; VI. 4. 5, 10. 6, 25. 1, 26. 3; VII. 27. 3; IX. 4. 1, 10. 2, 34. 1; X. 10. 2. Ayrıca yazarın bahsettiği diğer tüm sanatkarlar için bk. Meyer 1986, 402-405.

gördüğü yerlerin adetleri¹⁸, şenlikleri¹⁹, tapınımları²⁰ hakkındaki verdiği bilgiler ile kendisinin yaşadığı dönemin gelenekleri arasında benzerlikler kurması Anadolu'nun kültür tarihine yeni bakış açıları sunmakta ve karşılaştırmalı kültür tarihi çalışmaları açısından önem taşımaktadır. Yazar abartılı gördüğü yerel mitolojik hikâyelere şüpheyle yaklaşmış ve çoğu zaman ilk ağızdan dinlediği şekliyle yorumuz vermeyi uygun bulmuştur²¹. Bu anlamda günümüz kültür tarihi açısından

¹⁸ Adetlere dair örneklerden sadece bir kaçı: “*Kaikos (Bakırçay) Nehri'nin yakınındaki Pergamon'da da durum böyledir. Telephos için kurban kesen kişiler önceden yıkanmadan Asklepios'a gidemezler...*” (Paus. V. 13. 3-4). “*...Bu sebeple orada yaşayanlar Sipylos'ta oturanlara özgü yerel bir dans olan Kordaks dansını oynarlar...*” (Paus. VI. 22. 1). “*... Methydrion'da Demeter'e ait bir tapınak vardır... ve buraya yalnızca kadınlar girebilir*” (Paus. VIII. 36. 6).

¹⁹ Şenliklere dair örneklerden birkaçı: “*Aiginalılar tanrılar arasında en çok Hekate'ye tapınırlar ve her yıl Hekate için bir şenlik düzenlerler. Onlara göre Trakialı Orpheus bu şenliği onlara getirmiştir*” (Paus. II. 30. 2).

“*... Mysaion'da Tanrıça Demeter için yedi günlük bir şenlik düzenlerler. Bu şenliğin üçüncü gününde erkekler kutsal alandan çıkıp giderler, orada kalan kadınlarsa gelenek neyi gerektiriyorsa geceleyin onu yaparlar. Ancak, sadece erkekler değil, aynı zamanda erkek köpekler de kutsal alandan uzaklaştırılırlar. Ertesi gün erkekler kutsal alana geldiklerinde kadınlar onlarla alay ederler, şakalar yaparlar, erkekler de aynı şekilde onlarla eğlenirler...*” (Paus. VII. 27. 10-11).

²⁰ Tapınımlara dair örneklerden birkaçı: “*... Halbuki tanrıça Meter'e ait en eski kutsal alan Sipylos'un kuzeyinde oturan Magnesialılara aittir ve Koddinos kayalıklarındadır. Magnesiaların iddiasına göre, Tantalos'un oğlu Broteas bunu yapmıştır...*” (Paus. III. 22. 4). “*... Ancak Ionia ve Erythrai kökenli olan ve günümüzde Roma vatandaşlık hakkını kazanmış olan Hellespontos'ta (Çanakkale Boğazı) Parion'da yaşayanlar Tanrı Eros'a onlardan aşağı kalmayacak şekilde saygı gösterirler...*” (Paus. IX. 27. 1-2). “*... Lampsakoslular Tanrı Priapos'a diğer bütün tanılardan daha çok saygı gösterirler ve onun Dionysos ile Aphrodite'nin oğlu olduğunu söylerler...*” (Paus. IX. 31. 2).

²¹ “*... Sipylos Dağları'na çıktığım zaman bu Niobe'yi bizzat gördüm; yakından bakıldığında bu kaya parçası bir kadın görünümü vermemekte (hem de ağlayan bir kadın) ancak yanından uzaklaşıldığında ise ağlayan ve üzgün bir kadın olduğuna inanmak mümkündür...*” (Paus. I. 21. 3). “*... Onun hakkında anlatılan bir diğer öykü de şöyledir: Troia İda'sında Hellenler, bir Apollon kutsal koruluğunda yetişmiş olan bir kızılık ağacını, tahta at yapımında kullanmak için kesmişler, sonradan tanrının kendilerine gücendiğini anladıklarında onu kestikleri kurbanlarla yatıştırmışlar ve Apollon'u kızılık ağacının adına izafeten, eski bir geleneğe göre R harfinin yerini değiştirerek, Kraneia yerine Karneios olarak adlandırmışlar...*” (Paus. III. 13. 5). “*... Mysia'da Kaikos yakınında küçük bir kent olan Pioniai bulunmaktadır ve bu kentin kurucusu, yerel inanışa göre Herakles soyundan Pionis'tir. Orada*

dan katıksız, özgün haliyle aktarılan sözel anlatımlar Anadolu'nun kültür tarihine bu anlamda da katkı sunmaktadır²².

MS II. yüzyılın ikinci yarısında yazılmış bazı noktalarda zayıf kalmasına rağmen antik çağ literatüründen günümüze kalmış başarılı bir eserdir. Bu çalışma elimizde olmasaydı antik Hellas hakkında bildiklerimiz çok kısıtlı olacağı gibi Hellas'ın antik kalıntılarının sayısını ve şehirlerin tarihsel konumları konusunda da bir şey söylememiz mümkün olmayacaktı. Ayrıca kazı alanlarında tespit edilen yapılar ve tapınaklar isimsiz olarak kalacaktı. Pausanias'tan önce Hellas üzerine MÖ III. yüzyılda Pontuslu Herakleides ve Augustus Dönemi'nde yaşamış ünlü coğrafyacı Strabon da adalarla birlikte ele almak üzere VIII., IX., ve X. kitaplarında bahsetmektedir. Ancak Strabon kitabının ilgili bölümlerinde Hellas'ı ve adaları anlatırken kentlerin birbirine uzaklığını, kıyı şeridindeki oluşumları anlatmasına karşın kentlerden kısaca bahsedip şehircilik açısından incelememektedir²³.

Pontuslu Herakleides'in anlatımı daha canlı ve akıcı olsa da kentlerdeki anıtsal yapılarla ilgili detaylı bilgiler verememektedir²⁴. Pausanias ise eserini coğrafik açıdan ele almış olsa da tanımlamalarında çevreye de dikkat çekmektedir. Bu açıdan bakıldığında kitap salt bir coğrafya anlatımına sahip değildir. Aynı zamanda çevresiyle birlikte şehri, kutsal alanları, eskiye ait anıtsal eserleri, kentin tarihçesi ve mitolojisiyle bir bütünlük sunmaktadır. Eseri antik çağ coğrafya kavramı dışına taşarak bölgeler ve şehirleri hakkında detaylar içeren bir kitap şekline dönüşmüştür. Pausanias eserini yazarken Roma İmparatorluğu'nun başında Hadrianus bulunmaktaydı. İmparator Hellen hayranlığından dolayı kenti yeniden imar etmiş ve birçok yapı inşa edilmiştir. Hadrianus Dönemi'nde imparatora yakınlığıyla bilinen Herodes Atticus imparator adına inşaların devamını sağlamış ve aynı zamanda birçok yapının finansal destekçisi (Euergetes) olmuştur²⁵.

Pausanias'ın özel yaşamı hakkındaki bilgilerimiz son derece kısıtlıdır. Hiç bir antik yazar Hellas'ın tarihsel coğrafyasını anlatan yazar Pausanias'tan söz etmemektedir. Ancak Pausanias'ın yaşadığı dönemlerde yaşamış olduğu belirtilen Pausanias ismine günümüzde birincil (antik yazarlar) ve ikincil (Antikçağ sonrası

---

yaşayanlar kendisine kurban kesmek istediklerinde ona ait mezardan kendiliğinden du-manlar yükselir. Bunu ben de gördüm..." (X. 18. 4); Meyer 1986-1989, 341 no. 75. Pionia kenti hakkında bk. Paus. IX. 18. 3; Strab. XIII. I. 56; Plin. nat. V. 32.

²² Erten 1999, 103.

²³ Meyer 1972, 11.

²⁴ Meyer 1972, 11.

²⁵ Meyer 1972, 14.

antik çağı yorumlayan yazarlar) kaynaklarda rastlamaktayız. Söz konusu Pausanias bizim incelediğimiz kitabın yazarı Pausanias olması mümkün değildir. Çünkü Antiokheialı Johannes Malalas ve Bizanslı Stephanos'un yedi kez isminden söz ettiği Pausanias Suriye ve Küçük Asya (Asia Minor) kentlerinin kuruluş tarihçesini yazan Khronograf Suriyeli Pausanias olmalıdır. Fakat Pausanias her ne kadar Hellas'taki anıtları ve yapıları betimlese de kitaplarında iki kezden az olmamak şartıyla Sipylos Dağı'ndan bahsetmekte, Pelops ve Tantalos'u anlatırken mitolojik kişiliklerini en ince detaylarına kadar vermektedir²⁶. Meyer'e göre özellikle kendisinin bizzat görerek anlattığı Sipylos Dağı tanımlaması bu bölgede uzun süre kalmış olduğunu kanıtlar.²⁷ Bu bağlamda Magnesia Ad Sipyllum (Manisa) yazarın ana vatani olması gerekir ki kitaplarında beş kez antik kentten söz etmektedir. Pausanias, Pergamon (Bergama) ve anıtlarından 1. kitabın ekinde ve diğer kitaplarda olmak üzere on beş kez söz etmektedir. Aynı zamanda, Batı Küçük Asya, İonia ve kolonilerinden çok kez bahsetmekte, buralara karşı duyduğu özlem, sevgi ve bağlılık yazılarında hissedilirken Hellas anlatımlarında bu duygu akışı görülmemektedir. Pausanias, anavatanı Batı Küçük Asya ve Hellas dışında Makedonia, Epeiros, Syria, Filistin, Mısır'ın Thebai kentine kadar olan kısmı, Amon Vahası ile Roma ve çevresi, Campania ve aşağı İtalya kentlerini görmüş; Leontinoi kenti dışında Sicilya'yı ziyaret etmemiştir. Ancak yazar kendisinin Hindistan'a, İran'a, Arabistan'a ve yukarı Mısır'a gitmediğini söylemektedir²⁸.

Pausanias'ın yazılarında kitapların yaşadığı dönem içinde yazıldığı kesinlik kazanmaktadır. Örneğin; Attika'dan söz ederken Herodes Atticus'un Atina stadyumunu mermerden yeniden inşa ettirdiğinden bahseder. Bu inşaat tarihinin MS 130-140 ile 143-144 arasında olduğunu söyler. Birinci kitabında Attika'dan söz ederken Atina Akropolisi'ni anlatımında Herodes, Atticus'un yaptırmış olduğu *odeon*dan söz etmez. Çünkü Herodes, Atticus karısı Regilla'nın ölümünden sonra bu binayı yaptırtmıştır. Bu yüzden de Pausanias yapıdan söz edememiştir.

²⁶ Paus. V.13. 7.

²⁷ Paus. II. 4. 8; "Akropolisin tiyatronun karşısında olan güney duvarında yaldızlı bir Gorgo Medusa kafası yerleştirilmiş ve onun etrafında bir Aigis. Tiyatronun en yüksek yerinde akropolisin altında kayaların içinde bir mağara var ve bunun üzerinde bir tripot duruyor, bunun içinde Apollon ve Artemis'in Niobe'nin çocuklarını öldürürken tasvir edilmiş. Sipylos Dağları'na çıktığımda Niobe'yi ben kendim gördüm; kaya duvarları yakından hiçbir şekilde bir kadının veya üzülen birinin resmini göstermiyor; ancak uzak durduğun zaman ağlayan ve üzülen bir kadın görülüyor" (Paus. I. 21. 3).

²⁸ Meyer 1972, 14-16.

Herodes, Atticus'un eşi MS 160 tarihinde ölmüştür. Yazarımız birinci kitabını, 144 tarihinde yazıp bitirdiği ve inşaat daha o dönemde başlamadığı için Pausanias'ın anlatması imkânsızdır der Meyer.²⁹ Ayrıca Habicht de, "*Pausanias bir antikacının içgüdülerine sahiptir. O genel olarak eskiyi yeniye, kutsal şeyleri dinle alakası olmayan şeylere tercih eder. Klasik Hellen sanatının tapınakları, sunakları ve tanrı imajları modern Hellen sanatının kamu binaları ve politikacı heykellerinden çok çok daha zengindir. Atina agorasındaki kral Attalos stoası ya da Olympia'daki Herodes Atticus exedrası gibi bazı muhteşem yapılardan bahsedilmemiştir*"³⁰ bile diyerek Meyer'i onaylar görünmektedir.

Pausanias ikinci kitabında güçlü bir depremden söz etmektedir³¹. Bu deprem araştırmacılar tarafından MS 140 depremi olarak yorumlanmaktadır³². Kitabının II. 26. 9. Kısımında, Smyrna Asklepion'unun kendi yazdığı dönemde inşa edildiğini bildirir. Bu da MS 152'den kısa bir süre önce olmalıdır³³. II. 17. 5'te de, Argolis Heraion'undaki Hera heykelinin yanında Hebe heykeli olması gerekmektedir. Fakat Pausanias bu heykelden bahsetmemektedir. Ancak heykel, Antoninus Pius'un sikke resimlerinde gözlemlenmektedir³⁴. Son olarak da Epidaurus'taki Asklepios kutsal alanındaki binaların onarımlarından söz etmekte ve bu onarımların senatör Sextus Julius Maior Antoninus Pithodorus tarafından yapıldığı belirtilmektedir³⁵. Ve yazıtlarda da ³⁶, MS 163'e tarihlenmektedir. Bu da gösterir ki, ikinci kitap MS 160'lı yılların ortasında yazılmış olmalıdır. V. 1. 2' de belirtilen Korinthos'un Roma kolonizasyonunun kuruluş yılı 217 MÖ 44 yılına denk gelmektedir. Bu da bize beşinci kitabın MS 173 yılında yazımının bitirildiğini göstermektedir. VIII. 43. 6'da, Pausanias Marcus Aurelius'un Markoman ve Sarmat savaşlarından söz eder. Ve savaş devam ettiğinden kitap savaş bitirilmeden sonuçlandırılmış olması gerekmektedir. İmparator bu savaşların zafer törenlerini yaptığına göre kitap MS 176'dan önce yazılmış olmalıdır. Son olarak X. 34. 5'te, 235. olimpiyatlarda, yani 161 yılında, yarışma kazanmış Elateialı Mnasibulos'un heykelinden söz etmektedir. Bu şahsa ait heykelin de olasılıkla 161 yılından

²⁹ Meyer 1972, 16.

³⁰ Habicht 1985a, 220.

³¹ Paus. II. 7. 1.

³² Meyer 1972, 16.

³³ Meyer 1972, dn. 99.

³⁴ Meyer 1972, 16. Ayrıca sikke için bk. Imhoof-Blumer – Gardner 1887, 34 no. 6 levha I. XV.

³⁵ Paus. II. 27, 6-7. Roma isimlerinin Argolis'te yayılımı konusunda ayrıca bk. Μετώνη 1996, 183-190.

³⁶ Meyer 1972, 16-17.

sonra dikilmiş olacağı düşünülecek olursa olası tarih 170 sonrası civarına denk gelir³⁷.

Yazarın yaşadığı dönemlere ilişkin verdiği bilgilerden bir tanesi de, benim zamanımda dediği Atina'daki Hadrianus Phyle'sinin kuruluşudur. Pausanias benim zamanımda derken, 225. olimpiyat oyunlarına denk geldiğini belirtir. Yani MS 125 yılı. Aynı zamanda Pausanias 130 yılında Hadrianus'un ölen sevgilisi Antinous'u yaşarken görmüştür³⁸. Ernes Meyer'e göre 130 yıllarda Pausanias çocukluk çağındadır. Ve olasılıkla da MS 110-115 yılları arasında doğmuş olabileceğini ileri sürmektedir³⁹.

Pausanias eserini bitirdiğinde 60 yaşlarında olmalıdır. Pausanias birinci kitabını bitirebilmek için İtalya'ya seyahat etmiştir. Meyer'e göre Pausanias kitaplarının ilki dışındaki dokuz kitabı MS II. yüzyılın ikinci çeyreğinde yazmış olmalıdır. Ama ilk kitabı en geç 161'den önce yayımlanmış olmalıdır. Çünkü Herodes, Atticus'un *odeon*undan bahsetmişti. Meyer'e göre, bu ilk kitap diğer dokuz kitaptan çok önce yazılmış ve yayımlanmıştı. Zaten bu ilk kitapla diğerlerinin arasında farklılıklar göze çarpmaktadır. İlk kitapta coğrafi anlatımlar yüzeysel Atina ve Attika'dan bahsedilirken şehir tanımlamaları ve yapı tarifleri oldukça kısa ve detaydan yoksundur. Bu da yazarın acemilik dönemi eseri olarak görülebilir. Aynı görüşü James Frazer ve diğer bazı bilim adamları da paylaşmaktadır⁴⁰.

Antik yazarlar Pausanias hakkında bilgi vermemesine rağmen yazarın kitapları yazarken belli bir kronolojiyi takip ederek onuncu kitaba ulaştığı görülebilmektedir. Pausanias'ın eseri hakkındaki şüphelerden bir tanesi de eserin bitirilip bitirilmediği konusudur. Yazar birinci kitabında ben Hellas'tan bahsedeceğim demekle ancak Akarnania, Aitolia Thessalia, Epeiros ve Makedonia'dan bahsetmemektedir⁴¹. Çünkü Antikçağda bu yerler barbar bölgeler olarak kabul edildiği için kitabında değerlendirmeye alınmamış olmalıdır. Bir arkeolog gözüyle Pausanias'ı değerlendiren Stewart;

"...Hellen heykelinin geçerliliğini hala koruyan ve sahip olduğumuz diğer tek açıklaması ise Geç Helenistik merakın ürünüdür. Gezgin Pausanias, MS 170 civarında yazdığı kitabı, Hellas'ın Tasviri'nde Boeotia'ya kadar kuzeye çıkmıştır..."

³⁷ Meyer 1972, 16.

³⁸ Paus. VIII. 9. 7.

³⁹ Meyer 1972, 16. Ayrıca bk. Laserre 1979, 570-572 no. 7.

⁴⁰ Heberdey 1894, 96; Frazer 1898, XVII-XVIII; Hitzig – Blümner 1896-1910; Meyer 1972, 16-18; , 115-116, Habicht 1985b, 19 no. 41.

⁴¹ Meyer 1972, 19-20.

demekle antik dünyada Hellas'ın sınırları konusunda fikir beyan etmektedir. Ayrıca, "... Dikkatli ve ağır bir biçime sahip yazar, o heybetli ve zarif şeylerle ilgilenirken, aynı zamanda sıra dışı görülmeye değer yerler ve gözden ırak adetlerle de ilgileniyor. Bazen dikkatsiz bazen de yersiz çıkarımlar yapar ve aynı zamanda rehberleri ya da kendi notları onu sık sık yanıltsa da dürüstlüğü sorgulanamaz ve değeri eşsizdir..." "ve "... Pausanias ve Plinius olmadan Hellen heykeline dair bilgimiz gerçekten yetersiz olurdu..."⁴² diyerek Pausanias'ın antikite için çalışmasının ne derece önemli olduğunu ifade etmektedir.

Ernest Meyer, Pausanias'ın eseri hakkında kendi yazılarının orijinali olmayıp 14. ve 16. yüzyıldaki kopyaları olduğunu belirtmiştir⁴³. Pausanias kitabında tarih, kültür tarihi, eski eserler, mitoloji ve anekdotlarla yazısını zenginleştiriyor ancak ana temada metne baktığımızda anlatmak istediğini sanat tarihi açısından değerlendirip gördüğü anıtları dikkati çekmekte ve bunları en ince ayrıntısına kadar betimlediğini ifade etmektedir. Bu karşılık Bizanslı Stephanos Byzantinos'un Pausanias'ı bir tarihçi olarak gördüğünü aktarır⁴⁴. Yine Meyer, "*fakat tarihçi olarak Pausanias'ı kabul edersek tarihin babası olarak kabul gören Herodotos ve onun öncüsü Hekataios'un yazılarını karşılaştırırsak Pausanias'ı tarihçi olarak niteleyemeyiz, bunu yerine sanat tarihçisi diyebiliriz*" diyerek konuya açıklık getirmeye çalışmaktadır⁴⁵.

Pausanias'ın çalışmasının niteliği hakkında ise şunları söyleyebiliriz: Yazarın eserini yazmaya başlamadan evvel belirli bir plan dâhilinde kitabın içeriğini kafasında oluşturmuş olduğu anlaşılmaktadır. Kendisince zamansa⁴⁶, mekânsal⁴⁷

⁴² Stewart 1990, 21.

⁴³ Meyer 1972, 23. Pausanias'ın eserine ait yirmiyi aşkın kopya mevcuttur. Kopyalar için bk. Erten 1999, 32-33.

⁴⁴ Meyer 1972, 22-24.

⁴⁵ Meyer 1972, 24.

⁴⁶ "... Arkhidamos'un kızı Kyniska'nın soyundan ve Olympiat zaferlerinden daha önce bahsetmiştim..." (Paus. VI. I. 6). Krş. III. 8. 1; "Nikandros oğlu Theopompos'tan Messene'nin tarihinde yeniden bahsedeceğim..." (III.7.5). Krş. (IV. 7. 7).

⁴⁷ "... Iskhys'in ölümünden daha önce Argolis hakkındaki kitabımda genişçe bahsetmiştim..." (VIII. 4. 6). Krş. II. 26. 6; "... Bunu da Delphoi'dan söz ettiğim, Phokis üzerine olan kitabıma geldiğimizde anlatacağım..." (VIII. 37. 1). Krş. X. 13. 8.

kişi⁴⁸ ya da söylencesel olayları⁴⁹ naklederken tekrarlardan kaçınmak çabası içinde hareket ederek ileriye ya da geriye atıflarla kitabındaki plana sadık kaldığını göstermek istemiştir.

Pausanias kitabını yazarken günümüz anlamındaki bir eskiçağ tarihçisi gibi yazmamış daha çok kendi zamanının anlayışı çerçevesinde ilgisini çeken ve aktarmak istediklerini tanıtmaya çalışmıştır. Bu yüzden de birincil olarak anıtlara dikkat edilmiş, tanıtılmaya çalışılmış ve anlattığı yapının başlangıcından kendisinin gördüğü ana kadarki geçirmiş olduğu evreleri aktarmaya çalışmıştır. Aynı zamanda ilgi alanı yalnızca büyük şehirler ve kutsal alanlar değil kabul ettiği sınırlar içerisindeki tüm ana kara Hellas'ı kapsamaktadır.

Pausanias'ın elimize ulaşan kitabında her ne kadar Hellas coğrafyasını ele alsada sözünü ettiği kentlere değinirken yer yer Küçük Asya tarihine ışık tutmasına yardımcı olacak şekilde Anadolu'nun bu kesimine ilişkin tarihi değer taşıyan anekdotlarla kitabını canlı kılmaya özen göstermiştir. Bu nokta okuyucuda zaman zaman kafa karışıklığına yol açsa da izlemiş olduğu anlatım, metodoloji açısından garip karşılanmamalıdır. Bu anlamda Pausanias'ın Hellas anakarası yanında Anadolu'nun Batı Anadolu sahil kentlerini bizzat dolaşmış olmalıdır. Çünkü kendisi, kitabında birincil kaynakları temel aldığı, tali kaynakları ise değerlendirmeye almadığını bildirmektedir. Eğer durum böyle ise Anadolu'ya dair vermiş olduğu bilgiler ve anekdotlar da ya birincil kaynaklar olmalı ya da yazarın Anadolu'yu ziyareti vesilesiyle görüp dinlediklerini kaleme almış olduğu kabul edilmelidir.

⁴⁸ "... Aristomenes'ten kitabımın önceki bölümlerinde bahsetmişim..." (IX. 39. 14). Krş. IV. 16. 7; 32. 5-6; "... Tolmides'ten daha önce bahsetmişim..." (I. 29. 14). Krş. I. 27. 5; "... Lysandros'un ölümünden bahsetmişim..." (III. 9. 11). Krş. III. 5. 3.

⁴⁹ "... Theagenes'in yaptıklarından daha önce bahsetmişim..." (VI. 11. 4). Krş. VI. 6. 5-6; "... iki taraftan bunun hakkında ne söylendiğini ve savaşın nasıl sona ereceğini sonra anlatıcağım..." (III. 3. 2). Krş. III. 9. 10.

HELLAS'IN TASVIRI

I. 4

PAUSANIAS

ΠΑΥΣΑΝΙΟΥ ΕΛΛΑΔΟΣ ΠΕΡΙΗΓΗΣΕΩΣ

I. 4.

[1] οἱ δὲ Γαλάται οὗτοι νέμονται τῆς Εὐρώπης τὰ ἔσχατα ἐπὶ θαλάσῃ πολλῇ καὶ ἐς τὰ πέρατα οὐπλώϊμω, παρέχεται δὲ ἄμπωτιν καὶ ῥαχίαν καὶ θηρία οὐδὲν ἑοικότα τοῖς ἐν θαλάσῃ τῇ λοιπῇ: καίσφισι διὰ τῆς χώρας ῥεῖ ποταμὸς Ἡριδανός, ἐφ' ᾧ τὰς θυγατέρας τὰς Ἥλιου ὀδύρεσθαι νομίζουσιν περὶ τὸν Φαέθοντα τὸν ἀδελφὸν πάθος. ὧπὲρ δὲ ποτε αὐτοὺς καλεῖσθαι Γαλάτας ἐξενίκησεν: Κελτοὶ γὰρ κατὰ τε σφᾶς τὸ ἀρχαῖον καὶ παρὰ τοῖς ἄλλοις ὠνομάζοντο. συλλεγεῖσα δὲ σφισιστρατιὰ τρέπεται τὴν ἐπὶ Ἰονίου, καὶ τό τε Ἰλλυριῶν ἔθνος καὶ πᾶν ὅσον ἄχρι Μακεδόνων ᾧκει καὶ Μακεδόνας αὐτοὺς ἀναστάτους ἐποίησε Θεσσαλίαν τε ἐπέδραμε. καὶ ὡς ἐγγὺς Θερμοπυλῶν ἐγίνοντο, ἐνταῦθα οἱ πολλοὶ τῶν Ἑλλήνων ἐς τὴν ἔφοδον ἠσύχαζον τῶν βαρβάρων, ἅτε ὑπὸ Ἀλεξάνδρου μέγας καὶ Φιλίππου κακωθέντες πρότερον: καθεῖλε δὲ καὶ Ἀντίπατρος καὶ Κάσσανδρος ὕστερον τὸ Ἑλληνικόν, ὥστε ἕκαστοι δι' ἀσθένειαν οὐδὲν αἰσχρὸν ἐνόμιζον ἀπειναῖτό κατὰ σφᾶς τῆς βοήθειας.

[2] Ἀθηναῖοι δὲ μάλιστα μὲν τῶν Ἑλλήνων ἀπειρήκεσαν μήκει τοῦ Μακεδονικοῦ πολέμου καὶ προσπταίνοντες τὰ πολλὰ ἐν ταῖς μάχαις, ἐξίεναι δὲ ὅμως ὠρμηντο ἐς τὰς Θερμοπύλας σὺν τοῖς ἐλθοῦσι τῶν Ἑλλήνων, ἐλόμενοι σφίσι τὸν Κάλλιππον τοῦτον ἡγεῖσθαι. καταλαβόντες δὲ ἡστενωτάτον ἦν, τῆς ἐσόδου τῆς ἐς τὴν Ἑλλάδα εἶργον τοὺς βαρβάρους: ἀνευρόντες δὲ οἱ Κελτοὶ τὴν ἀτραπὸν, ἦν καὶ Μήδοις ποτὲ Ἐφιάλης ἡγήσατο ὁ Τραχίνιος, καὶ βιασάμενοι Φωκέων τοὺς τεταγμένους ἐπ' αὐτῇ λανθάνουσι τοὺς Ἑλληνας ὑπερβαλόντες τὴν Οἴτην.

[3] ἐνθα δὴ πλείστου παρέσχοντο αὐτοὺς Ἀθηναῖοι τοῖς Ἑλλησιν ἀξίους, ἀμφοτέρωθεν ὡς ἐκυκλώθησαν ἀμυνόμενοι τοὺς βαρβάρους: οἱ δὲ σφισιν ἐπὶ τῶν νεῶν μάλιστα ἐταλαιπώρουν ἅτε τοῦ κόλπου τοῦ Λαμιακοῦ τέλματος πρὸς ταῖς Θερμοπύλαις ὄντος: αἴτιον δὲ ἐμοὶ δοκεῖν τὸ ὕδωρ ταύτη τὸ θερμὸν ἐκρέον ἐς τὴν θάλασσαν. μείζονα οὖν εἶχον οὗτοι πόνον: ἀναλαβόντες γὰρ ἐπὶ τὰ καταστρώματα τοὺς Ἑλληνας ναυσὶν ὑπὸ τε ὀπλων βαρεῖαις καὶ ἀνδρῶν ἐβιάζοντο κατὰ τοῦ πηλοῦ πλεῖν.

PAUSANIAS, HELLAS'IN TASVİRİ

I. 4.

Çeviren Necmettin ERAYDIN*

[1] Bu Galatlar, Avrupa'nın, uç sınırlarına gemiyle dahi ulaşılamayan büyük bir denizin kıyısındaki en ücra yerlerinde yaşarlar. Ülkelerinin içinden Eridanos Nehri geçer, burada Helios'un (güneş) kızlarının, erkek kardeşleri Phaethon'un başına gelen akıbete ithafen ağıt yaktıklarına inanırlar. Onların Galatlar olarak anılması ise sonradan moda olmuştur; zira eski zamanlar boyunca hem kendi içlerinde, hem de başkaları nezninde Keltler olarak adlandırılırlardı. İçlerinden toplanan ordu Ionia Denizi'ne doğru harekete geçti, Illyria halkını ve de Makedonia'ya kadar bütün her yeri kontrol altına aldı, bizzat Makedonluları sürgün yaptı, Thessalia'yı da istila etti. (Söz konusu ordu) Thermopylai'a yakınlaşınca da buradaki Hellenlerden pek çoğu, daha önce Philippos ve Aleksandros tarafından ağır yenilgilere uğratıldıklarından dolayı barbarların geçişine sessiz kaldı, Antipatros ve Kassandros da daha sonradan Hellen ordusunu bozguna uğratmıştı, bu sebeple hiç biri, güçsüzlükleri dolayısıyla onlara yardıma gitmemeyi ahlaksızlık olarak görmedi.

[2] Makedonia Savaşı'nın uzunluğu sebebiyle Hellenler arasında en çok Atinalılar harap olmuşlardı ve savaşlarda pek çok hataya düşmelerine rağmen yine de geçmek üzere Hellenlerden gelenlerle birlikte, kendilerine komutanlık yapması için Kallippos'u seçtikten sonra Thermopylai'a yürüdüler. Geçidin Hellas'a doğru en dar olduğu yere konuşlanıp, barbarları kısırdılar; ancak Keltler, daha önce Trakhisli Ephialtes'in Perslere gösterdiği yolu keşfedip, orada konuşlu Phokeialıları yenip (Thermopylai'daki) Hellenlere görünmeden Oeta'yı geçmeyi başardılar.

[3] Burada Atinalılar, neredeyse her iki taraftan kuşatılmışken dahi barbarları püskürttükleri için, kendilerini Hellenlere pek çok şeye değer kişiler olarak ispat ettiler, ancak onlardan en çok gemilerde olanlar zarar gördü, çünkü Thermopylai civarında Lamia Körfezi bir bataklıktır. – Bunun sebebi ise sanırım burada denize döken sıcak sulardır. Öyle ki, onlar, güvertelere Hellenleri aldıktan sonra, silahlar ve insanlar dolayısıyla ağırlaşmış olan gemilerle çamurun içinde ilerlemek zorunda kaldıklarından, daha da büyük bir çaba gösterdiler.

---

* Öğr. Gör, Anadolu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Eskişehir.
neraydin@anadolu.edu.tr

[4] οὗτοι μὲν δὴ τοὺς Ἑλληνας τρόπον τὸν εἰρημένον ἔσωζον, οἱ δὲ Γαλάται Πυλῶν τε ἐντὸς ἦσαν καὶ τὰ πολιόμενα ἐλεῖν ἐν οὐδενὶ τὰ λοιπὰ ποιησάμενοι Δελφοὺς καὶ τὰ χρήματα. τοῦ θεοῦ διαρπάσαι μάλιστα εἶχον σπουδὴν. καὶ σφισιν αὐτοὶ τε Δελφοὶ καὶ Φωκῆων ἀντετάχθησαν οἱ τὰς πόλεις περὶ τὸν Παρνασσὸν οἰκοῦντες, ἀφίκετο δὲ καὶ δύναμις Αἰτωλῶν: τὸ γὰρ Αἰτωλικὸν προεἶχεν ἀκμῇ νεότητος τὸν χρόνον τοῦτον. ὡς δὲ ἐς χεῖρας συνήεσαν, ἐνταῦθα κεραυνοὶ τε ἐφέροντο ἐς τοὺς Γαλάτας καὶ ἀπορραγεῖσαι πέτραι τοῦ Παρνασσοῦ, δειμάτα τε ἄνδρες ἐφίσταντο ὀπλίται τοῖς βαρβάροις: τούτων τοὺς μὲν ἐξ Ὑπερβορέων λέγουσιν ἔλθειν, Ὑπέροχον καὶ Ἀμάδοκον, τὸν δὲ τρίτον Πύρρον εἶναι τὸν Ἀχιλλέως: ἐναγίζουσι δὲ ἀπὸ ταύτης Δελφοὶ τῆς συμμαχίας Πύρρω, πρότερον ἔχοντες ἅτε ἀνδρὸς πολεμίου καὶ τὸ μνημα ἐν ἀτιμῷ.

[5] Γαλατῶν δὲ οἱ πολλοὶ ναυσὶν ἐς τὴν Ἀσίαν διαβάντες τὰ παραθαλάσσια αὐτῆς ἐλεηλάτουν: χρόνῳ δὲ ὕστερον οἱ Πέργαμον ἔχοντες, πάλαι δὲ Τευθρανίαν καλουμένην, ἐς ταύτην Γαλάτας ἐλαύνουσιν ἀπὸ θαλάσσης. οὗτοι μὲν δὴ τὴν ἐκτὸς Σαγαγαρίου χώραν ἔσχον Ἄγκυραν πόλιν ἐλόντες Φρυγῶν, ἦν Μίδας ὁ Γορδίου πρότερον ᾤκισεν — ἄγκυρα δέ, ἦν ὁ Μίδας ἀνεῦρεν, ἦν ἔτι καὶ ἐς ἐμὲ ἐν ἱερῷ Διὸς καὶ κρήνη Μίδου καλουμένη: ταύτην οἶνω κεράσαι Μίδαν φασὶν ἐπὶ τὴν θήραν τοῦ Σιληνοῦ —, ταύτην τε δὴ τὴν Ἄγκυραν εἶλον καὶ Πεσσινοῦντα τὴν ὑπὸ τὸ ὄρος τὴν Ἄγδιστιν, ἔνθα καὶ τὸν Ἄττην τεθάφθαι λέγουσι.

[6] Περγαμηνοῖς δὲ ἔστι μὲν σκῦλα ἀπὸ Γαλατῶν, ἔστι δὲ γραφὴ τὸ ἔργον τὸ πρὸς Γαλάτας ἔχουσα. ἦν δὲ νέμονται οἱ Περγαμηνοὶ, Καβείρων ἱεράν φασιν εἶναι τὸ ἀρχαῖον: αὐτοὶ δὲ Ἀρκάδες ἐθέλουσιν εἶναι τῶν ὁμοῦ Τηλέφῳ διαβάντων ἐς τὴν Ἀσίαν. πολέμων δὲ τῶν μὲν ἄλλων, εἰ δὴ τινὰς ἐπολέμησαν, οὐκ ἐς ἅπαντας κεχώρηκεν ἡ φήμη: τρία δὲ γνωριμώτατα ἐξείργασταί σφισι, τῆς τε Ἀσίας ἀρχὴ τῆς κάτω καὶ ἡ Γαλατῶν ἀπ' αὐτῆς ἀναχώρησις καὶ τὸ ἐς τοὺς σὺν Ἀγαμέμνονι Τηλέφῳ τόλμημα, ὅτε Ἑλληνες ἀμαρτόντες Ἰλίου τὸ πεδίον ἐλεηλάτουν τὸ Μήιον ὡς γῆν τὴν Τρωάδα. ἐπάνεμι δὲ ἐς τὴν ἀρχὴν ὅθεν ἐξέβην τοῦ λόγου.

[4] Böylece onlar Hellenleri bahsedilen şekilde kurtardılar, Galatlar ise kapıların gerisinde kaldılar ve Delphoiluları ve hazinelerini aldıktan sonra başka hiçbir yerde diğer yerleşim yerlerini yağmalamayı düşünmediler. En çok da tanrının hazinesini yağmalamak için çaba sarf ettiler. Hem bu Delphoilular hem de Phokaialılardan Parnassos civarındaki kentleri iskân edenler onlara karşı koydular. Bunlara Aitolialıların bir gücü de katıldı, zira bu süre boyunca Aitolia ülkesi askeri gücünün zirvesinde idi. Kanatlara doğru çarpışmaya girdikleri sırada ise bir yandan yıldırımlar ve Parnassos'tan kopan kayalar Galatlara doğru sürüklendi, diğer yandan ise ağır silahlı savaşçılar düşmanlara dehşet saçtılar. Bunlardan Hyperokhos ve Amadokos'un Hyperborealıların ülkesinden geldiğinden; üçüncüsünün ise Akhilleus'un oğlu Pyrrhos olduğundan bahsederler. Daha öncesinde bir düşman olduğu için mezarına dahi saygı göstermeyen Delphoilular, bu müttefikliğinden dolayı Pyrrhos'a kurbanlar adadılar.

[5] Galatların büyük bir kısmı, gemileri ile Asya'ya geçip sahilleri yağmaladılar. Bir zaman sonra, eskiden Teuthrania olarak adlandırılan Pergamon'u alarak, Galatları denizden buraya yönelttiler. Bunlar da, Phrygialıların bir kenti olan ve Gordios'un oğlu Midas tarafından önceden kurulan Ankyra'yı ele geçirdikten sonra Sangarius Nehri'nin öte tarafındaki ülkeyi işgal ettiler - Midas'ın bulunduğu bu çapa ve adını Midas'tan alan kaynak benim zamanımda hala Zeus Tapınağı'ndaydı, Midas'ın Silenos'u ele geçirmek için bunu şarapla karıştırdığını söylerler - İşte bu Ankyra'yı ve Agdistis Dağı eteklerindeki Pessinus'u da ele geçirdiler, burada Attis'in gömülü olduğunu söylerler.

[6] Pergamonlular Galatlardan ganimetler elde ettiler, bir de Galatlara karşı gösterdikleri başarıyı tasvir eden bir tabloya sahip oldular. Pergamonluların yerleştikleri bu yerin, eskiden Kabeirilerin kutsal alanı olduğunu söylerler; bunlar kendilerinin Telephos ile birlikte Asya'ya geçenlerden soylanan Arkadialılar olduklarını iddia ederler. Şayet bir kaçını yürüttülse de yaptıkları diğer savaşlardan hiçbiri bilindik değildir; meşhur olan üç şey başarmışlardır: Asya'nın hâkimiyeti, Galatların bölgeden çıkarılması ve Telephos'un, Hellenler'in Ilion Ovası'nı iskalayıp Troia toprağı diye Meion arazisini yağmaladıkları sırada Agamemnon'la birlikte olanlara karşı giriştiği işler. Buradan itibaren bu konudan sapıp başa geri döneceğim.

BİBLİYOGRAFYA

Antik Kaynaklar

- Paus. (= Pausanias, *Periegesis tes Hellados*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: *Pausanian Description of Greece*. Trans. W. H. Jones. London - New York 1918-1935 (The Loeb Classical Library).
Pausaniae Graeciae Descriptio. 3 Volumes. Ed. F. Spiro. Leipzig 1903.
- Plin. *nat.* (= G. Plinius Secundus "Yaşlı", *Naturalis Historia*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Pliny, *Natural History*. Trans. H. R. Rackham, W. H. S. Jones – D. E. Eichholz. Cambridge, Massachusetts - London 1938-1971 (The Loeb Classical Library).
- Strab. (= Strabon, *Geographika*)
Kullanılan Metin ve Çeviriler: *The Geography of Strabo*. Trans. H. L. Jones. London, New York 1917-1932 (The Loeb Classical Library).

Modern Literatür

- Habicht 1985a C. Habicht, "An Ancient Baedeker and His Critics: Pausanias' Guide to Greece". *Proceedings of the American Philosophical Society* 129 (1985) 220-224.
- Habicht 1985b C. Habicht, *Pausanias und seine Beschreibung Griechenlands*. München 1985.
- Heberdey 1984 R. Heberdey, *Die Reisen des Pausanias in Griechenland*. Wien 1894.
- Hitzig – Blümer 1896-1910 H.Hitzig – H. Blümer, *Des Pausanias Beschreibung von Griechenland*, vols. I-IV. Leipzig 1896-1910.
- Laserre 1979 F. Laserre, "Pausanias". *Der Kleine Pauly* IV (1979) 570-572.
- Meyer 1972 E. Meyer, *Pausanias Beschreibung Griechenlands*, vols. I-II. München 1972.
- Meyer 1986-1989 E. Meyer, *Pausanias Beschreibung Griechenlands*, vols. I-III. Darmstadt 1986-1989.

- Μενδωνη 1996   Λ. Μενδωνη, “Η διάδοση των ρωμαϊκών ονομάτων στην Αργολίδα (1 αι. π.Χ. - 3ος αι. π.Χ.)”. *Athens I* (1996) 183-190.
- Imhoof-Blumer – Gardner 1887   F. Imhoof-Blumer – P. Gardner, *Numismatic Commentary on Pausanias*. London 1887.
- Arslan 2000   M. Arslan, *Galatlar: Antikçağ Anadolu’sunun Savaşçı Kavmi*. İstanbul 2000
- Erten 1999   E. Erten, *Pausanias: Eseri ve Tarihciliği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi. İstanbul 1999.
- Stewart 1990   A. Stewart, *Greek Sculpture: An Exploration*. New Haven 1990.
- Yarrow 2006   L. Yarrow, “Lucius Mummius and the Spoil of the Korinth”. *Scripta Classica Israelica XXV* (2006) 57-70.